

Hinsides de store fortællinger om terror og martyrium

Peter Seeberg

På tærsklen til Barack Obamas overtagelse af præsidentembedet i USA den 20. januar 2009 udkommer en bog af den franske politolog og sociolog Gilles Kepel, der næsten synes skrevet til lejligheden. Bogen tager afsæt i en biden- de skarpt formuleret kritik af præsident George W. Bush's krig mod terror: forsøget på at omskabe den politiske verden ved at frelse den fra det onde. Bogen hævder, at siden 2001 er to store fortællinger stødt sammen på den globale arena: et neokonservativt mareridt om en islamistisk trussel mod den civiliserede verden og en jihadistisk myte om gennem martyriet at dræbe de vantro. Begge fortællinger må opgives – og for at sikre den definitive margi- nalisering af islamistisk radikaliserings, må USA lægge den ideologiske kamp på hylden.

Anmeldelse af Gilles Kepel:
Beyond Terror and Martyrdom. The Future of the Middle East.
The Belknap Press of Harvard University Press, 2008
(328 sider, 27,95\$, udkommer 1. December)

Kepel indleder sin bog med skarpt at kritisere den neokonservative plan, der blev udtænkt som baggrund for kampen mod terror efter 11. september. Efter at USA havde ødelagt Al Qaida i Afghanistan og elimineret Saddam Husseins regime i Irak ville demokratiet sprede sig i Mellemøsten. Demokratiet ville føre til det anti-amerikanske teokratis sammenbrud i Iran og underminere de autoritære regimer i Mellemøsten, hvor radikale islamister havde bortledt opmærksomheden fra regimernes elendighed. Den amerikanske politik ville få araberne til at indse det fornuftige i at anerkende Israel, og med olien i en lind strøm fra en fredelig Golf ville verden gå en ny tid i møde.

Det gik ikke sådan, som bekendt. Derimod blev Bush's anden præsidentperiode en lang række af tilbageskridt, kendetegnet ved sammenbruddet af forestillingen om en kamp mod en fjende, der først og fremmest bestod af Al Qaida og Taliban. Grænserne for hvad der kunne betegnes terrorister forblev uskarpe, og med inkluderingen af Hamas og Hizbollah udstræktes kampen til at omfatte bevægelser, der nød udbredt sympati i Mellemøsten og tilmed vandt demokratiske sejre ved valghandlinger – den slags valghandlinger, i hvis navn kampen mod terror blev ført. Den store fortælling om kampen mod terror led kort sagt skibbrud.

Over for denne fortælling stod en anden fortælling, der også mistede sin gyldighed, kampen for martyriet. Også denne kamp havde ambitiøse mål: at frelse verden. Kampmidlet var selvmordaktioner, den ultimative selvopofrelse på de (ret-)troendes vegne. Og også denne strategi led nederlag. Hvad der i lang tid var en spektakulær, forfærdelig, men effektiv kampform mod Israel og Islams fjender, blev til en ødelæggende krig, hvor muslimer slog andre muslimer ihjel.

Det er disse to fortællinger, som Kepel behandler i sin bog, og som han i sidste del af bogen lancerer et alternativ til, hvor Europas multikulturelle erfaringer, økonomiske styrke, sikkerhed og diplomati – i kombination med Golfens finansielle kraft og Middelhavsområdets arbejdskraftpotentiale – er udset til at spille en hovedrolle i en ny global diskurs, der som forudsætning kræver et USA, der besinder sig på ikke længere at spille en rolle som ideologisk indpisker men ser sin rolle som en politisk aktør, der er med til både at sikre Israels eksistens og skabelsen af en palæstinensisk stat.

Fiaskoen i Irak

Kepels kritik af USA's krig i Irak er præcis og skånselsløs. Krigen førte i stedet for at bidrage til udryddelsen af Al Qaida til skabelsen af handlemuligheder i Irak, der oversteg terroristernes vildeste drømme. Og dertil kom, at krigen i Irak afgørende styrkede en regional aktør, der med nukleare ambitioner nu ville sidde med ved bordet, nemlig Iran. Præstestyret udnyttede med stor effektivitet situationen i Irak til at skaffe sig regional indflydelse – samtidig med at en stort anlagt ideologisk kampagne mod Israel blev italesat med alle tænkelige midler – inklusive Holocaust-benægtelse.

Baker/Hamilton-rapporten, der blev offentliggjort i december 2006, påpegede overbevisende den amerikanske fiasko og opfordrede til at søge en regional løsning, der indbefattede dialog med Iraks naboer, som skulle berede vejen for en tilbagetrækning af udenlandske styrker. Bush valgte helt at ignorere rapporten. De efterfølgende måneder blev det internationale samfund vidne til yderligere vanskeligheder i Irak, samtidig med at følgerne af krigen mellem Israel og Hizbollah i Libanon og en tilspidset modsætning mellem Israel og de splittede palæstinensere yderligere bidrog til et ustabil Mellemøsten.

Selv mordets politiske logik

I kampen mellem Israel og palæstinenserne kom selvmordsaktionen, især efter 11. september, til at spille en vigtig rolle. Men selvmordet som politisk martyrium blev introduceret langt tidligere. Det var Hizbollah, der introducerede selvmordsaktionen i den regionale kamp. Den første store aktion fandt sted den 11. november 1982 i byen Sour i det sydlige Libanon, hvor 72 israelere og 14 libanesere mistede livet. Den 24. oktober 1983 fandt en endnu voldsommere aktion sted i Beirut, hvor 241 amerikanere og 58 franskmænd mistede livet ved en dobbelt selvmordsbombsprængning, der samtidig ødelagde to militærbaser fuldstændigt.

Kepel beskriver, hvordan selvmordsaktionen som kampform siden spredte sig til sunnimuslimske bevægelser som f.eks. Hamas i de besatte områder i Gaza og på Vestbredden. Flere centrale sunnimuslimske lærde talte i første omgang positivt om aktionsformen. Sheik Tantawi fra Al Azhar-universitetet i Cairo var i lang tid overvejende positiv over for den form for politisk kamp, især hvis denne havde til formål at forsvare Islam. Efter at han blev udpeget til mufti i Ægypten og specielt efter 11. september, blev han imidlertid mere kritisk over

for martyr-operationerne. I de tre år efter 11. september blev der gennemført 94 selvmordsbombeaktioner vendt mod Israel, indtil adskillelsesmuren og -hegnet blev opført og lukkede for adgangen til at tage til Israel som en levende bombe.

Men siden blev aktionerne udbredt i Irak, hvor kampen mellem sunni- og shiamuslimske grupper i voksende omfang benyttede sig af dette kampmiddel. De mange aktioner bidrog til den ustabile situation i landet og var med til at delegitimere regeringen og den gradvise opbygning af irakiske, statslige institutioner. De bidrog samtidig til iværksættelsen af den amerikanske *surge*, der trods alt førte til visse forbedringer af sikkerhedssituationen i landet, men samtidig til en optrapning af modsætningerne mellem de sunni- og shiamuslimske irakiske *warlords*.

Multikulturalismens endeligt

Kepel bevæger sig i sin fremstilling herefter til Europa. I to afsnit om multikulturalismens fejltagelser og problemerne i Europas ghettoer påpeges en lang række problemer ved den manglende integration af indvandrere i Europa. Danmarks lutheranske baggrund anvendes som forklaring på en angivelig stærk dansk identitetsfølelse, som kom til udtryk ved utryghed ved en voksende indvandrerbefolkning. Denne udvikling skyldtes ifølge Kepel, at Danmark i det 20. århundrede vedvarende mistede territorium – unægtelig en forklaring, der kunne behøve en nærmere uddybning (?)

Muhamedtegningerne inddrages i fremstillingen, og selv om det er tankevækkende at blive erindret om den dramatiske proces, der udspillede i 2006 og fortsat langt fra er analyseret til bunds, forekommer det som om dette afsnit er påklistret og underligt uskarpt. Pointen er at (gen-)fremsætte nogle pointer om at kampen mellem islam og vesten vil være påvirket af, hvordan integrationen af de mange muslimer i Europa forløber. Dette har Kepel tidligere behandlet mere overbevisende, bl.a. i *The War for Muslim Minds* fra 2004.

Den uklare løsning

Kepels konklusion er uskarpt og ligner mest af alt et program for hans EuroGolf-projekt – en omfattende konferencerække med organisatorisk hjemsted ved Kepels universitet, SciencesPo i Paris, som har til formål at styrke kontakten mel-

lem Europa og GCC-landene. Udgangspunktet for bogen – de to store fortællinger, der har lidt skibbrud – genfremsættes: Bush's krig mod terror har efterladt et kaotisk Mellemøsten og et amerikansk morads, hvis konsekvenser rækker videre end de negative følger af den mislykkede kamp mod terror.

Kepels løsning er at skabe en større grad af økonomisk integration mellem Europa og Mellemøsten. Målet skal være at skabe en ny virkelighed specielt i Middelhavsområdet, hvor en dynamisk iværksætterkultur og demokratiske processer kan udfolde sig. GCC-staterne kan bidrage til dette ved deres finansielle styrke, så de mange unge i Mellemøsten og Nordafrika kan blive en del af en ny hybrid civilisation, der strækker sig fra Atlanterhavet til Golfen via Middelhavsområdet.

Kepel peger på, at måske kan nye aktører, f.eks. Tyrkiet, komme på banen og bidrage til udviklingen af nye former for kontakter mellem Europa og Mellemøsten. En ny multipolær verden vil stille ændrede krav til USA's rolle: USA må opgive sin ideologiske kurs og føre en ansvarlig politik. Der er mange væsentlige ansatser i Kepels nye bog, men tilbage står et hovedindtryk af en sammensat, lidt rodet fremstilling, der ikke rigtig ved, hvor den vil hen. Bogens undertitel, "Mellemøstens fremtid", bliver dermed ikke for alvor belyst. Man kunne således have ønsket sig, at det europæisk-mellemøstlige perspektiv var blevet yderligere udviklet. Nu efterlader bogen indtrykket af en originalt formuleret kritik af George W. Bush's Mellemøstpolitik og af de mest radikale islamisters forsøg på at standse al udvikling i Mellemøsten – men uden at visionen om en ny fremtid for Mellemøsten står klart i billedet.